

TRADÍCIÓ ÉS INNOVÁCIÓ A TANÁRKÉPZÉSBEN

TRADÍCIÓ ÉS INNOVÁCIÓ
A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN

Határsávok-sorozat

A sorozat eddig megjelent kötetei:

Határsávok, 2003, szerk. TÓTH József, Euroqualitas Kiadó, Szombathely, 2003

Határsávok, 2003–2004, szerk. KOVÁCS László – TÓTH József,
Savaria University Press, Szombathely, 2006

Határsávok, 2009–2010, szerk. HORVÁTHNÉ MOLNÁR Katalin
– Antonio Donato SCIACOVELLI, NyME, Sopron–Szombathely, 2011

Határsávok, 2011–2012, szerk. HORVÁTHNÉ MOLNÁR Katalin
– Antonio Donato SCIACOVELLI, NyME, Sopron–Szombathely, 2012

Tudományt művelni és tanítani. Tanulmányok 2021–2022,
szerk. HORVÁTHNÉ MOLNÁR Katalin – FÜZFA Balázs,
Savaria University Press, Szombathely, 2022

Teremtő tudomány. Tanulmányok 2023–2024,
szerk. HORVÁTHNÉ MOLNÁR Katalin – FÜZFA Balázs,
Savaria University Press, Szombathely, 2024

TRADÍCIÓ ÉS INNOVÁCIÓ A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN

TANULMÁNYOK
2024–2025

SAVARIA UNIVERSITY PRESS
Szombathely – 2025

A kötet az ELTE BERZSENYI DÁNIEL PEDAGÓGUSKÉPZŐ KÖZPONT
KARI KIVÁLÓSÁGI KERETÉBŐL valósult meg

A kiadást támogatta:

Szerkesztette

DR. HABIL FÜZFA BALÁZS PHD

DR. TÓTH PÉTER PHD

*„Boldog az, aki a tudománynak
Bírja hatalmát;
Az polgártársainak sohse tör
Kárára, sohasem tesz jogtalanul;
Az örök természet rendje köti
Le figyelmét, honnan eredt vajon az,
Hogyan, és mi a célja?
Az ilyennek a rossz tettekre való
Rút vágyak eszébe sem jutnak.”*

(Euripidész, 902. töredék)

TARTALOM

Előszó.....	9
-------------	---

TANSZÉKTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK

DEÁK GYÖRGY: Reményteljes kezdés ... után ...!?	13
GYURÁ CZ JÓZSEF: Az ELTE BDPK Biológiai Tanszék madártani eredményei 1988 és 2025 között	17
KÁROSSY CSABA: A Földrajz Tanszék története	20
KOVÁCS LÁSZLÓ: Fizika- és technikatanár-képzés Szombathelyen 41 éve	28
SZINETÁR CSABA: A Biológiai Tanszék története 1984–2024	44
VERESS MÁRTON: A Berzsényi Dániel Főiskola Természettudományi Kara	59

A PEDAGÓGUSKÉPZÉS MŰHELYEI: TANULMÁNYOK

BORDÁCS ANDREA: Az anyatej mint határátlépés	67
BUDA VILLŐ: Gyermeki utópia vagy utópisztikus gyermekmese? Szabó Magda <i>Sziget-kék</i> című regényének műfaji kérdései	82
HORVÁTHNÉ DANI BRIGITTA ROXÁNA – SKRIBANEK ANNA: Háztartási mosószerek hatása az élővizekre, élővízi szervezetekre	92
KÉRI-SCHMIDTHOFFER ILDIKÓ – SKRIBANEK ANNA: A szárazság- és aluminiumstressz hatása tavaszi árpafajták élettani paramétereire	111
SÁRKÖZI BALÁZS: Pilinszky és a <i>Razglednicák</i>	123
TÓTH GÁBOR ANTAL: Veszprém – Nyilasok. Embertani összefoglaló	130

AZ OTDK-N ELŐADÓ HALLGATÓINK EREDMÉNYEIBŐL

WEILAND MÁTÉ: <i>A János vitéz</i> és a <i>Toldi</i> nyelvezete, mai iskolai oktatásuk	141
TAKÁCS PÉTER – GYURÁ CZ JÓZSEF – MOLNÁR PÉTER – HORVÁTH ENIKŐ – ERDÉLYI KÁROLY – HADARICS TIBOR – HORNOK SÁNDOR – KONTSCHÁN JENŐ: Két parazita atkafaj vizsgálata hazai énekesmadarakon	157

TAKÁCS PÉTER – GYURÁ CZ JÓ ZSEF – HORVÁTH ENIKŐ – ERDÉLYI KÁROLY: Kerecsensólymok (Falco cherrug) vé rparazita-fertő ző ttségének felmérése és egy új valós idejű PCR-mó dszer tesztelése	159
LANTOS NÓRA: Duma láda. Felismerni a variáció k végtelenségét	161
ORBÁN PETRA – MURBER IBOLYA: Péter Ró zsa – egy ú ttör ő matematikusn ő.....	163
MÉLTATÁSOK	
BALASKÓ MÁRIA – NAGYNÉ FOKI LÍVIA: Horvá thné dr. Molnár Katalin nyugdíjba vonulására.....	177
BORDÁCS ANDREA: Nagy Csaba, Munkácsy-díjas grafikus.....	180
BORZSÁK ISTVÁN: Dr. Németh László 65. születésnapjára	182
TÓTH GÁBOR ANTAL: „Ardens et lucens” („Égve és világítva”). Köszöntjük a 65 éves Gyurá cz Józsefet és Szinetár Csabát nyugdíjas éveik kezdetén	184
Az ELTE Berzsenyi Dániel Pedagógusképz ő Központ által adományozott kitüntetések (2024).....	187
Idén is került egy Kazinczy-érem Szombathelyre.....	197

BUDA VILLÓ

doktorandusz

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

BTK, Irodalomtudományi Doktori Iskola

GYERMEKI UTÓPIA VAGY UTÓPISZTIKUS GYERMEKMESE?

Szabó Magda *Sziget-kék* című regényének műfaji kérdései

1. BEVEZETÉS

Bár legszembetűnőbb jegyeit vizsgálva Szabó Magda *Sziget-kék* című regénye egy gyerekmesé, a mű cselekménye és a benne ábrázolt valóság több érdekes műfaji kérdést is felvet. A regényben két világ áll szemben egymással: a való világ, amely az emberek világa, és egy alternatív, másik világ, egy állatok által benépesített civilizáció.¹ Ez utóbbinak berendezkedéséről és működéséről – ha nem is teljeskörű, ám – igen részletes leírást kapunk a regényben.

Az utópiák egyik alapvető műfaji sajátossága, hogy egy eszményinek tekintett állami és/vagy társadalmi berendezkedést írnak le (TÓTH 2019: 285). Szabó Magda is egyfajta ideális közösséget mutat be a regényében, ahol a különböző fajú állatok, a ragadozók és a növényevők harmóniában élnek egymással, nincsenek betegségek, sem éhezés. Ez a koncepció egyértelműen a szerző által kívánt eszményi társadalmi rendszert tükrözi, amely elgondolkodásra készteti az olvasót a társadalom aktuális állapotával kapcsolatban, arra ösztönzi, hogy kritikusan vizsgálja meg saját világát és annak lehetséges átalakítási lehetőségeit. Jelen írásban elsősorban azt kívánom bemutatni, hogy Szabó Magda regénye milyen pontokon kapcsolódik össze az utópia műfajával. Ezen elsődleges célkitűzésből logikusan következik, hogy a hasonlóságok mellett bizonyos esetekben

¹ Érdemes megjegyezni, hogy a hétköznapi világ ütköztetése egy rendhagyó, a mindennapi tapasztalatainkat megzavaró világgal a fantasztikus irodalom egyik jellemző motívuma (MAÁR 2001: 12).

az eltérésekre is kitérünk, azaz hogy Szabó Magda milyen esetekben távolodik el a hagyományos utópia műfaji sajátosságaitól.

A hasonlóságok és különbségek segítenek megérteni, hogy Szabó Magda *Sziget-kék* című regénye milyen egyedi módon illeszkedik az utópia műfajába, és miként formálja át azt gyermekirodalmi kontextusban, egyúttal megmutatva, hogy a szerző milyen új szempontokat hoz be a műfaj keretek közé.

2. AZ UTÓPIA MŰFAJI SAJÁTÓSÁGAI

Az utópiának – mint más irodalmi műfajoknak is – vannak jellegzetes toposzai és tartalmi elemei. Az alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – sorra veszem azokat a legfőbb jellegzetességeket, amelyek alapján Szabó Magda *Sziget-kék* című műve kapcsolódik vagy éppen eltér a műfaj hagyományos vonásaitól.

2.1. Az ideális világ meghatározása

Az utópia műfaji jellemzői közé tartozik az ideális világ bemutatása, valamint a felismerés, hogy ez a tökéletes társadalom vagy nem valósítható meg, vagy csak az emberi gondolkodás radikális átalakításával érhető el (TÓTH 2019: 247). Szabó Magda *Sziget-kék* című regényében rendkívül eredeti módon közeliíti meg ezt a koncepciót. A szerző nem csupán az ideális társadalom elképzelését tárja elé, hanem egy teljesen új megközelítéssel dolgozza fel az emberi gondolkodás paradigmaváltását.

A műben felvázolt társadalmat ugyanis nem emberek, hanem intelligens tudattal rendelkező állatok alkotják. Az intelligens, érző állatok bevonása révén a regény teret enged egy alternatív perspektívának, amely alapjaiban más megközelítéseket és értékeket hoz be a társadalmi interakciókba. A Szabó Magda által teremtett állati civilizáció nem csupán egy egyszerű helyettesítése az emberi társadalomnak, hanem az emberi gondolkodástól való radikális eltávolodás szimbóluma is.

Azonban, mint a legtöbb utópia, úgy Szabó Magda *Sziget-kék* című mese-regénye sem számol az eszményi társadalmi elképzelések gyakorlati megvalósulásával. Mivel a mű ideális társadalmát állatok népesítik be, azonnal nyilvánvalóvá válik, hogy a realitással egyáltalán nem törődik, nem szolgál az ideális világ megvalósulásához vezető konkrét útmutatással. Ugyanakkor a mű filozófiai sí-

kon mégis mintaként szolgálhat a jelenleg fennálló tökéletlen társadalom helyetti berendezkedés megvalósítása számára egy alapvetően megváltozott emberi (azaz állati) gondolkodás alapján (TÓTH 2019: 275).

A regényben ábrázolt társadalom egyik eszményi víziója, hogy a különböző állatfajok teljes harmóniában és egyenlőségben élnek. A társadalmi egyenlőség Platón *Az állam*² című munkájában is megjelenik, melynek gondolati alapja, hogy a nők és a férfiak képességei között nincsen alapvető különbség. Ez párhuzamba vonható a Szabó Magda regényében megjelenített elgondolással, miszerint a különböző fajokba tartozó állatok között sincs gyakorlati különbség. Ezért fordulhat elő az író nő történetében például, hogy egy teknős – amely köztudottan lassú állat – testnevelést tanítson a szigeten. Vagy hogy egy másik példát is említsünk, egy anakonda orgonista zeneszerző lehet, holott a kígyóknak nincsenek végtagjaik, amelyekkel leüthetnék az orgona billentyűit. Látható tehát, hogy Platónhoz hasonlóan – aki szerint irreleváns, hogy az emberek milyen neműek – Szabó Magda művében sem fontos, hogy az állatok milyen fajba tartoznak (TÓTH 2019: 276).

Platón *Az állam* című művében arról is ír, hogy ahhoz, hogy a társadalom hatékonyan működjön, ki kell zárni az egyéni érdekeket. Szerinte a családi kapcsolatok bomlasztó ereje azáltal semlegesíthető, hogy mindenki mindenkit a rokonának tekinthet (TÓTH 2019: 277). Ez a gondolkodás megjelenik a *Szigetek*ben is, amikor Cocót, az emberek világából kimentett lovat örökbe fogadja egy oroszlánházaspár, Ofélia és a férje, Attila. A műben utalnak rá, hogy Cócó örökbefogadása nem csupán az egyéni vonzalom és empátia eredménye, hanem az állampolgári kötelesség beteljesítése is.

2.2. Egy világtól elzárt helyszín

Platón és Morus Tamás egyaránt az utópikus gondolkodás keretein belül alkotnak meg elképzelt társadalmakat, amelyek a valóságban megvalósíthatatlan, ideális államokat tükröznek. Morus, Platónhoz hasonlóan, az ókor életformájához nyúlt vissza, egy kommunisztikus jellegű társadalmat megteremtve. Az *Utópiá*-ban a szerző egy olyan szigetállamot ír le, amelyet zátonyos tengerpartok vesznek körül, ezzel elkülönítve azt a külvilágtól (TÓTH 2019: 278).

² Már Morus Tamás előtt is írtak utópiákat, habár ezeket a műveket akkor még nem nevezték így.

Ezen elkülönülés nem csupán térbeli, hanem társadalmi értelemben is érvényesül, mivel az utópia lakói szigorúan meghatározott szabályok és életmód alapján élnek. A szigetállamot egy szigorú rendszer uralja, melyben a közösség érdekei és az egyéni szabadság között egyensúlyt kell teremteni. Ezen elképzelt szigetvilág azt szimbolizálja, hogy az ideális társadalomnak és államnak szükség-szerűen fizikailag is el kell szigetelődnie, hogy fenntartható és harmonikus legyen (VIEIRA 2010: 17–18).

Ebben az összefüggésben érdekes párhuzamokat lehet felfedezni Szabó Magda *Sziget-kék* című művével, ahol a szerző szintén egy elképzelt szigetvilágba helyezi át az általa megteremtett társadalmat. A szigetlakók és a szigeten kívül élők közötti szigorú határok szintén hangsúlyozzák azt az elkülönülést, amely az ideális társadalom koncepciójához kapcsolódik. Mind Morus, mind Szabó Magda eszközül használja a szigeti elzártságot, hogy rávilágítson az ideális társadalom és az emberi természet kölcsönhatásának bonyolultságára.

2.3. A nevelés kiemelt szerepe

A nevelés szerepének kiemelése Morus művében az általános iskoláztatás fontosságára való hangsúlyozással jár. Bár a szerző korában ez a gondolat még elképzelhetetlennek tűnt, évszázadokkal később megvalósult, és jelenleg is kulcsfontosságú szerepet tölt be a társadalom fejlődésében. A Morus által felvázolt közoktatási elképzelés azt tükrözi, hogy a tényleges egyenlőség csak akkor érhető el, ha a nevelés olyan feltételeket teremt, amelyek lehetővé teszik minden tehetség kibontakoztatását. Ezen elképzelés alapján a jogokkal járó esélyek is egyenlővé válnak, amennyiben a tudás mindenki számára hozzáférhetővé válik (TÓTH 2019: 279).

Az iskoláztatás és az egyenlőség Morus víziójában az egyéni potenciál kibontakoztatásának eszköze, amely lehetővé teszi a társadalom minden rétege számára az egyenlő esélyek elérését. Ez a gondolat azt sugallja, hogy a közoktatás nem csupán információk átadásáról szól, hanem az egyén fejlődését, az értékek és készségek kibontakoztatását is szolgálja.

Szabó Magda *Sziget-kék* című regényében is hasonlóan hangsúlyos a nevelés és oktatás szerepe. A szigetlakók közötti tanítás folyamatos, és nincs egységes nyári szünet annak érdekében, hogy az újonnan érkező szigetlakók se maradjanak le az oktatásban. Az iskolában mindenki azt tanulja, amihez nem ért, hogy soha ne kerüljön kellemetlen helyzetbe (a mókusok például úszni, a lovak mászni ta-

nulnak stb.).³ Ez a megközelítés azt hangsúlyozza, hogy a tudás minden formájának állandóan elérhetőnek kell lennie, hogy senki se maradjon ki az oktatás lehetőségéből, függetlenül attól, mikor csatlakozik a közösséghez. Ezzel Szabó Magda is azt a gondolatot erősíti, hogy a nevelés kulcsszerepet játszik az egyenlőség elérésében, megteremtve ezzel egy harmonikusabb és fejlettebb társadalmat.

2.4. Az ősoktól, az alapítótól származó törvények

Az utópia műfajának további jellegzetessége az ősoktól, az alapítótól származó törvények köré szövődő komplex rendszer, mely alapjaiban formálja és irányítja az elképzelt társadalom életét (TÓTH 2019: 281). Az utópikus irodalomban gyakran találkozunk olyan művekkel, amelyekben az ideális világrend és a társadalmi struktúrák az alapító által megalkotott törvények és rendeletek mentén szerveződnek. Ezek a törvények nem csupán szabályokként funkcionálnak, hanem gyakran a közösség etikáját, erkölcsét és értékrendjét is kialakítják.

A rendszer részeként az alapítót gyakran mitikus alaknak vagy bölcs vezérnek ábrázolják, akinek szellemisége és értékei áthatják a társadalmat. A törvények mögött álló erkölcsi és etikai szempontok gyakran a társadalom ideális életformájának kialakítására irányulnak, ezáltal a törvények nem csupán szankciókat hordoznak, hanem egyfajta erkölcsi irányítúként is szolgálnak az utópikus közösség tagjai számára. Ebben az értelemben az alapítótól eredő törvények nem csupán jogi, hanem szellemi és erkölcsi alapokat is biztosítanak az utópikus társadalom számára.

³ „A tanulók, állatfajok szerint, külön-külön csoportokra bomlottak, s így csoportonként tanultak mindig újat és újat. Az volt az érdekes, hogy mindenki azt tanulta, amit nem tudott. Cocónak például a többi csikóval együtt a mászást kellett gyakorolnia, mert futni, ugrani tudott. A mókusok bementek az úszómedencébe, az úszómester kis mentőöveken tanította őket úszni, az őzek súlyt vetettek, a mackók meg alagutat vájtak. Egy sündisznó lihegve próbálkozott újra s újra a mászással, jaj de örült, mikor feljutott vagy egy fél méternyire, és Teknős tanár úr megdicsérte. Cocó szünetben azt mondta Valentinnak, hogy év végére mindenki mindent fog tudni, persze, ami megtanulható, repülni csak a madarak tudnak maguktól, mert ahhoz szárny kell, állítólag harmadéva volt egy olyan növendék itt, egy nagyon tehetséges vipera, aki korcsolyázni is megtanult, mire elvégezte az iskolát, pedig nem is volt lába. Minderre azért van szükség, hogy sose kerülhessenek kellemetlen helyzetbe” (SZABÓ 2016: 129).

A mitikus alapító tisztelete a *Sziget-kék*ben is megjelenik az Elnök alakja révén, aki az egyetlen állandó emberi lakosa a szigetnek. Alakjáról nem sokat tudunk meg a mű során, az azonban egyértelműen kiderül, hogy ő a szigetlakók társadalmának alapítója és vezetője, és hogy ő tanította meg a szigeten élő állatoknak a különböző mesterségeket. Az elnök jelenléte tovább erősíti az utópikus társadalom alapjait, ahol az alapító tisztelete és vezetése teremti meg a harmóniát és az ideális együttélést.

A mitikus alapító alakjával párhuzamban ugyanakkor jellemző az utópikus berendezkedés kialakulásához vezető út leírásának hiánya (TÓTH 2019: 286). Mint sok klasszikus utópia esetében, a *Sziget-kék*ben sem tudjuk meg, az Elnök pontosan hogyan hozta létre a Szigetet, és milyen képességek birtokában alapította meg az állatok társadalmát.

2.5. A törvények tartalmában való tökéletes társadalmi egyetértés

Az utópia műfájának további jellegzetessége a törvények tartalmában való tökéletes társadalmi egyetértés, amely az ideális közösség harmonikus működését szolgálja (TÓTH 2019: 281). Az utópikus irodalomban a törvények nem csupán szankciókat határoznak meg, hanem az egyetértés és összhang eszközeként is funkcionálnak.

Művében Morus azt állítja, hogy kevés törvény is elég egy társadalom irányításához (TÓTH 2019: 280). Szabó Magda regényében az állatoknak mindössze három alaptörvényt kell betartaniuk (1. Emlékezz és felejts!; 2. Ne haragudj az emberekre!; 3. Az árulót elfelejtjük.) Bár több törvényről konkrétan nem találunk leírást a műben, ugyanakkor több utalás is van rá, hogy a szigetlakókra kötelességmulasztás esetén büntetés róható ki. A történet szerint a Lukács nevű madár elmulasztotta a rá osztott feladat elvégzését (ügynelnie kellett volna arra, hogy a rábízott körzetben élő állatoknak ne essen bántódása az emberek által), így a harmadik alaptörvény büntetésével sújtották, mely alapján száműzték az állatok szigetérről, és mindenki emlékezetéből törölték őt (sőt, a szigetlakók számára ettől kezdve szó szerint láthatatlanná vált a madár). Kimondva vagy kimondatlanul, de feltűnik tehát a műben egy olyan törvény is, melynek lényege, hogy az állampolgároknak teljesíteniük kell az állam által rájuk bízott feladatokat. E feladatok elmulasztása esetén súlyos büntetésben részesülnek.

Érdekes megfigyelní, hogy a műben szereplő állatoknak nemcsak a civil foglalkozásukat kell ellátniuk, hanem hivatali munkát is végeznek. Aranka például színésznő, Kelemen női fodrász, Gergely pedig orgonista zeneszerző, miközben

állami, ügyvivői munkát is betöltenek. „[...] Engedelmeskedj, szigeti polgár!” – hangzik el a műben a mondat, azt mutatva, hogy az állatoknak kötelességük teljesíteni az állam által rájuk bízott feladatokat, és ezen kötelességek elhanyagolása súlyos büntetéssel járhat. Látható tehát, hogy az egyének döntési lehetőségeit és szabad akaratát korlátozza az állam által meghatározott kötelezettségek teljesítése.

2.6. Részletes szabályozás az élet minden területén

Az utópiákat általában totális állameszmény jellemzi, ahol a szabályozás minden életviszonyra kiterjed, beleértve a magánéletet is. A közszféra és a magánszféra megkülönböztetése nem létezik, és minden egyes ügy közügyként kezelendő (TÓTH 2019: 286). Szabó Magda regényének társadalmában is hasonló elvek érvényesülnek, a magánszféra határai itt is elmosódnak bizonyos esetekben. Erre példa, hogy az állampolgárok képesek egymás gondolataiban olvasni egy karóra segítségével, valamint a mindent látó Tükör is az ellenőrzési mechanizmusokat erősíti, mely segítségével a lakosok figyelemmel kísérhetik egymást. A példa Lukács esetében is látható, akinek kötelességmulasztását a Tükör segítségével észlelték.

Ezen túl az is kiderül, hogy az irattárban részletes nyilvántartást vezetnek minden állampolgárról, dokumentálva minden lehetséges információt, fotókkal mellékelve. E megfigyelő rendszerekkel a Szabó Magda által teremtett társadalom szorosan illeszkedik az utópia műfajának jellegzetességeihez, ahol a szabályozás minden területet áthat.

2.7. Az utazó

Az utópia műfajának egyik fő toposza az utazó személye, aki véletlenül vetődik az ideális állami berendezkedést megvalósító helyre (VIEIRA 2010: 17–18). Ez a karakter gyakran az új és ismeretlen világ felfedezőjeként szolgál, aki révén az olvasó betekintést nyerhet az elképzelt társadalom mindennapaiba. A szándékosan vagy véletlenül odakerült utazó az olvasó szemszögéből járja be és ismeri meg az ideális államot és annak különleges jellemzőit, így segítve a mű társadalmának megismerését és értelmezését. Szabó Magda regényében ez az utazó Valentin, aki akkor kerül át a Szigetre, amikor meg akar menteni egy életveszélyben lévő lovat a családja bányatelepén, ám eltéved az úton. Valentin egye-

dül abban tér el a klasszikus, utópiabéli utazótól, hogy ő nem marad konzisztensen az utópiában, felügyelettel ugyan, de ki-be járkal a két világ közt, az emberek és az állatok világa között.

2.8. A kísérő

Ismétlődő motívuma a kísérő személye, aki körbevezeti az utazót (és egyben az olvasót) az ideális világban (VIEIRA 2010: 17–18). A kísérő karakter szerepe kulcsfontosságú az újonnan érkezettnek, mivel ő segít eligazodni az idegen környezetben, magyarázatokat nyújt a társadalom működéséről, és megosztja az elveket, amelyek alapján az ideális állam kialakult. Valentin kísérője Kandúrka, a macska – fontos megemlíteni azonban, hogy nem kizárólag rajta keresztül tudhatunk meg információkat a Szigetről: a kísérő szerepét alkalmanként egy rövid időre más állatok is átveszik (pl. Harisnyás, a kutya). A kísérő személye tehát nem teljesen konzisztens, valaki azonban mindig áll Valentin mellett, aki az általa közvetített információk révén segíti az olvasókat a szigetlakók világa működésének megismerésében.

2.9. A fokozatos tranzíció

Az utópia műfajának további jellegzetessége a fokozatos tranzíció, azaz, hogy az író csak fokozatosan ismerteti meg az olvasókat az utópia világának egyediségével, az új információk könnyebb befogadása érdekében (VIEIRA 2010: 17–18). Ez a narratív megközelítés lehetőséget teremt az utazón keresztül az olvasónak, hogy lépésről lépésre mélyüljön el az ideális társadalom részleteiben, miközben felfedezi a szokatlan vagy különleges jelenségeket.

Szabó Magda regényében a fokozatos átmenet csak részlegesen valósul meg. Valentin – mikor először átkerül az állatok szigetére – hirtelen nagyon sok furcsasággal szembesül: ilyen furcsaság az óra, amely megmutatja, milyen gondolatai vannak a másíknak, vagy a távolbahalló-készülék, amely a mai mobiltelefonok elődjeként funkcionál. Magáról az állam működéséről azonban mégis fokozatosan jutunk információkhoz, ahogy halad előre a cselekmény. Kiemelendő továbbá az is, hogy Valentin, mikor először kerül vissza az állatok világából az emberek világába, először azt hiszi, hogy álmodott, és csak később bizonyosodik meg afelől, hogy minden emléke valós volt.

2.10. *Párbeszédesség forma az ideális államról*

További műfaji jellegzetesség az ideális államról szóló információk párbeszédességében való közlése (TÓTH 2019: 281). Az egyik alkalom, amikor számos információt megtudunk a szigetlakók életéről, amikor Valentint meghívják a Sziget iskolájába, és a tanár felmondhatja a diákokkal az előző óra tananyagát, amely a sziget történetéről és hazájuk alaptörvényeiről szól.⁴

Ezen kívül természetesen az utazó és a kísérő(k) közötti párbeszédből is rengeteg információhoz jutunk a Sziget működéséhez kapcsolódóan. Az így közvetített információk nem csupán statikus leírások, hanem élő részei a történetnek, amelyek befogadhatóbbá teszik az információkat az olvasók számára.

2.11. *A nóvum*

Az utópia műfajának további jellegzetessége a nóvum megléte, vagyis valami olyan újdonság a történetben, amely eltér az olvasó által tapasztalt világtól (SUVIN 2019: 142). Szabó Magda regényében a beszélő állatok, a beszélő, élettelen tárgyak (például talicska), valamint a beszélő természeti jelenségek (virágok, felhők) egyaránt nóvumnak számítanak.

Ezek a különleges jelenségek radikálisan eltérnek a mindennapi valóságunktól, és az olvasó számára egy teljesen új, fantáziadús világot nyitnak meg. A beszélő állatok, tárgyak és természeti jelenségek olyan intelligens lények, amelyek képesek értelmes párbeszédre és szervezett társadalmi életre.

3. ÖSSZEGZÉS

Szabó Magda *Sziget-kék* című regénye egyedi módon kapcsolódik az utópia műfajához, miközben gyermekirodalmi keretek között is megállja a helyét. A regény világa egy alternatív, állatok által lakott szigeten játszódik, ahol az alapvető működési elvek és törvények az ideális társadalom koncepcióját tükrözik. A szerző számos utópiához fűződő jegyet hoz be a történetbe – ilyen például

⁴ „Hazánk sziget [...], olyan gömbölyű sziget, mint egy sajt. (Erre a szóra Nóra, az egér, aki elábrándozott, hirtelen felkapta a fejét és figyelt.) Amikor az emberek világában nappal van, akkor van minálunk éjszaka, s amikor önáluk lemegy a nap, akkor kél fel mi fölöttünk. Lakosságunk száma nőttön nő. Szigetünket az elnökség kormányozza, illetőleg az elnök, akinek a palotája a Főtéren áll, és a miniszterek tanácsa. Hazánkat negyvenkilenc évvel ezelőtt az elnök alapította” (SZABÓ 2016: 132).

az ideális világ bemutatása, a fokozatos tranzíció alkalmazása, a mitikus alapító tisztelete és a részletes szabályozás az élet minden területén.

A műben megfigyelhető ugyanakkor Szabó Magda egyedi műfaji megközelítése. A regényben az ideális társadalmat nem emberek, hanem állatok alkotják – ezzel a szerző egy teljesen új perspektívát vezet be a társadalmi interakciókba. A regényben ábrázolt állati civilizáció nem csupán az emberi társadalom helyettesítése, hanem az emberi gondolkodástól való radikális eltávolodás szimbóluma is.

Szabó Magda *Sziget-kék* című regénye tehát kettős olvasatot kínál: egyfelől gyermekmeseként szolgál, másfelől az utópia műfajának egy érdekes és egyedi megközelítését nyújtja. A hasonlóságok és különbségek feltárása segít megérteni, hogyan illeszkedik pontosan a regény az utópia műfajába, és miként formálja át azt a gyermeki irodalmi kontextusban. A tárgyalt mű így nemcsak a gyerekek, hanem akár a felnőttek számára is érdekes olvasmány, amely elgondolkodtat a társadalom és az ideális rendszerek kérdéseire kötődően.

SZAKIRODALOM

MAÁR JUDIT 2001: *A fantasztikus irodalom*. Budapest: Osiris.

SARGENT, LYMAN TOWER 2010: *Utopianism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.

SUVIN, DARKO 2019: *On Communism, Science Fiction, and Utopia: The Blagoevgrad Theses*. New Haven, Connecticut: Yale University.

SZABÓ MAGDA: *Sziget-kék*. Budapest: Móra.

TÓTH J. ZOLTÁN 2020: Az utópia mint disztópia. In FEKETE BALÁZS – MOLNÁR ANDRÁS (szerk.): *Iustitia emlékezik: tanulmányok a „jog és irodalom” köréből*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. 273–286.

VIEIRA, FÁTIMA 2010: *The concept of utopia. The Chambridge Companion to Utopian Literature*. Chambridge University.

Kiadja a SAVARIA UNIVERSITY PRESS ALAPÍTVÁNY

Nyomdai előkészítés: SÜTH GABRIELLA

A borítót SCHEFFER MIKLÓS tervezte

Készült az OOK PRESS NYOMDÁBAN

(Veszprém, Pápai u. 37/A)

Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1788-2532

ISBN 978-615-6489-70-8

„...olyan felséges dolgokat hoztam ki, hogy magam elámultam, s örökös kár volna elveszni; ha meglátja Édes Apám, megismeri; most többet nem szólhatok, csak annyit: hogy *semmiből egy új más világot teremtettem*; mindaz, valamit eddig küldöttem, csak kártyaház a toronyhoz képest. Meg vagyok győződve, hogy nem sokkal fog kevesebb becsületemre szolgálni, mintha feltaláltam volna.”

*Bolyai János levele Édesapjához
1823. november 3-án*

Savaria University Press

ISBN 978-615-6489-70-8

9 786156 489708